

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

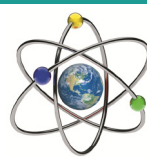
No9(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 202 sahifa,
2-sentyabr, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'smirlarda hissiy bezovtalikning psixologik determinantlari sifatida o'z-o'zini baholash va o'ziga munosabat xususiyatlari.....	10
Ibraymova Altinay Esemuratovna	
Bo'lajak pedagoglar shaxsiyatida ksenofobiya xavfi: kasbiy deformatsiya omillari va uning pedagogik faoliyatga ta'siri	16
Abdiraximova Dildora Begimkulovna	
Biologiya ta'limida sun'iy intellektdan foydalanish: didaktik imkoniyatlar, muammolar va metodik yechimlar.....	20
Raxmatov Uchkun Ergashevich	
Talabalarda mediasavodxonlik va tanqidiy fikrlash o'rtasidagi psixologik bog'liqlik.....	28
Adizova Muxabbat Muxitdinovna	
Oliy ta'lim rahbar-kadrlarida stressogen vaziyatlarni boshqarishning pedagogik-psixologik o'ziga xos jihatlari	32
Sultonov Mansur G'aniyevich	
Boshlang'ich ta'limda individual yondashuv orqali o'quvchilarning ta'lim natijalarini yaxshilash	37
Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Bo'tayeva Saodat Xudoyor qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarning raqamli resurs bazasini yaratish kompetensiyasi: tuzilma va mezonlar.....	41
Qo'qonboyeva Durdona Faxriddin qizi	
Biologiyani o'qitishda zamonaviy ta'lim metodlari.....	44
Joldasbayeva Gulchexra Maksetbayevna	
Organik fotoelementlarning moslashuvchanligini oshirish.....	49
Jalolova Pokiza Muzaffarovna	
Dzyudo sport turida texnik tayyorgarlikni takomillashtirishda maxsus mashqlardan foydalanish samaradorligi.....	54
Ko'palov Sanjar Ulug'bekovich	
Interactive Methods for Developing Sociolinguistic Competence in Higher Education	59
Baxramova Diyora Sanjar qizi	
Texnika yo'nalishi talabalarini ishlab chiqarish muhitiga tayyorlashda CDIO va sanoat korxonalari hamkorligining pedagogik imkoniyatlari	66
Gaffarov Xasan Ravshanovich	
Onkologik bemorlarga tashxisni bildirish madaniyati va uning psixologik oqibatlari (O'zbekiston misolida)...	70
Jonpo'lotova Manzura Jahonovna	
Malaka oshirish jarayonida rahbar-kadrlarning SOFT-kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligi.....	75
Axrorova Umida Xamidullayevna	
Refleksiv ta'lim muhitida o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirishning didaktik parametrlari tizimi	81
Sadikova Shaxnoza Ulug'bek qizi	
Loyihaviy faoliyat asosida talabalarda mustaqil ta'lim kompetensiyalarini shakllantirish mexanizmlari	87
Jabborov Toxirjon Maqsudali o'g'li	
Biologiya fanini o'qitishda biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishi talabalarining tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	91
Hakimova Musharraf Fozilovna, Hasanova Zebo Davlatovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda bolalar adabiyotining didaktik imkoniyatlari	96
Homiyatova Mavluda Amon qizi	
Boshlang'ich sinflarda raqamli ta'lim muhitini yaratish va interaktiv metodlardan foydalanish	101
Karimova Nargiza Raximovna	

Maktabgacha ta'limda raqamli texnologiyalar asosida bolalarning soft skillsini rivojlantirish: interaktiv va sun'iy intellektga asoslangan yondashuvlar	109
Mamatqulova Nozimaxon Shavkat qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida innovatsion pedagogik faoliyat ko'nikmalarini rivojlantirish: kvazi-eksperimental tadqiqot	116
Nozimabonu Tojiboyeva	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining axborotni tekshirish va dalillarga asoslangan xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	124
Abduraxmonova Gulandam Anvarjonovna	
Funksional yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik mahoratini takomillashtirishning ustuvor jihatlari	130
Safarov Dilmurod Zoirovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv faoliyati samaradorligini oshirishda o'qish savodxonligining ahamiyati	135
Turg'unboyev Sirojiddin Faxriddinovich	
Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish asosida matematika fanini o'qitishda o'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirish metodikasi	140
Sultonova Shahnoza Yusuf qizi	
Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish metodikasini yosh omili asosida takomillashtirish	147
Akhmadaliyeva Nargizakhon Abdumalik qizi	
Tengdoshlar bilan munosabat sifatiga oilaviy muhitning bilvosita ta'siri	153
Baratullayeva Dilnoza Xabibullo qizi	
Bolalar kiyimlari va ular bilan bog'liq urf-odatlar (Buxoro vohasi misolida)	156
G'iyosova Zarina Yusuf qizi	
Bo'lajak biologiya o'qituvchilarining kasbiy-metodik kompetentligi rivojlanganlik darajalarini kvalimetrik shkala asosida baholash	160
Niyozova Shahlo Abdusaitovna	
Bionika asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda ixtirochilik qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali metodlari	167
Jumaboyeva Maxliyo Rashidbek qizi	
Talabalarning bilish faolligini oshirishning pedagogik mexanizmlari	172
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	
Kredit-modul ta'lim tizimida talabalar mustaqil ta'limini neyropedagogik yondashuv asosida tashkil etishning pedagogik-didaktik tamoyillari	178
Farrux O'. Ibragimov	
Kichik maktab yoshdagi bolalarning o'quv faoliyatiga moslashishining pedagogik-psixologik xususiyatlari	185
G'ofurova Madina Ikromjon qizi	
Rashk muammosining ijtimoiy-psixologik mazmun-mohiyati	189
Ummatova Sitora Shavkatulloyevna	
Bo'lajak o'qituvchilarda axborotni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirishning ilmiy-nazariy aspektlari	196
Salayeva Sitora Sherali qizi	

KREDIT-MODUL TA'LIM TIZIMIDA TALABALAR MUSTAQIL TA'LIMINI NEYROPEDAGOGIK YONDASHUV ASOSIDA TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK-DIDAKTIK TAMOYILLARI

UDK: 37.0.371.378

Farrux O'. Ibragimov

Shahrisabz davlat pedagogika instituti assistent o'qituvchisi

ORCID: 0009-0005-0811-2992

Annotatsiya: Ushbu maqolada kredit-modul ta'lim tizimi sharoitida talabalar mustaqil ta'limini tashkil etishning pedagogik-didaktik tamoyillari neyropedagogik yondashuv nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, kredit-modul tizimi talabadan yuqori darajadagi mustaqillikni talab qiladi, biroq amaliyotda bu mustaqillik ko'pincha faqat tashkiliy-me'yoriy jihatdan - kredit soatlari, GPA balli va nazorat turlari orqali - ta'minlanadi, talabaning kognitiv resurslari, diqqat va xotira imkoniyatlari hamda motivatsion holati e'tiborga olinmaydi. Maqolaning maqsadi - o'z-o'zini boshqarilgan ta'lim, kognitiv yuklama va metakognitsiya nazariyalari, shuningdek, zamonaviy ta'lim neyroilmi (educational neuroscience) yutuqlari sintezi asosida kredit-modul tizimida talabalar mustaqil ta'limini tashkil etishning ilmiy asoslangan tamoyillar tizimini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot metodologiyasi konseptual tahlil va nazariy sintezga asoslangan; maqolada real tajriba-sinov ma'lumotlari yoki statistik natijalar keltirilmagan, shuning uchun taklif etilayotgan tamoyillar amaliyotda tekshirilishi lozim bo'lgan ilmiy asoslangan farazlar sifatida taqdim etiladi. Tadqiqot natijasida olti tamoyildan iborat model taklif etiladi: bosqichma-bosqich mustaqillik, kognitiv yuklamani muvozanatlash, metakognitiv monitoring, emotsional-motivatsion muvofiqlik, individual neyrokognitiv farqlarni hisobga olish va modul strukturasi bilan uyg'unlashtirish. Maqola xulosalari oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini loyihalashtiruvchi mutaxassislar, professor-o'qituvchilar va yosh tadqiqotchilar uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: kredit-modul tizimi, mustaqil ta'lim, neyropedagogika, kognitiv yuklama, metakognitsiya, o'z-o'zini boshqarish, didaktik tamoyillar, oliy ta'lim.

Abstract: This article examines the pedagogical and didactic principles of organizing students' independent learning within the credit-module education system from the perspective of a neuropedagogical approach. The relevance of the study lies in the fact that the credit-module system requires a high degree of independence from students; however, in practice, this independence is often ensured only from an organizational and regulatory perspective - through credit hours, GPA scores, and types of assessment - while students' cognitive resources, attention and memory capacities, as well as their motivational state, are not taken into account. The purpose of the article is to develop a scientifically grounded system of principles for organizing students' independent learning within the credit-module system based on the synthesis of theories of self-regulated learning, cognitive load, and metacognition, as well as the achievements of modern educational neuroscience. The research methodology is based on conceptual analysis and theoretical synthesis; the article does not present empirical experimental data or statistical results; therefore, the proposed principles are presented as scientifically grounded hypotheses that require practical verification. As a result of the study, a model consisting of six principles is proposed: gradual independence, balancing cognitive load, metacognitive monitoring, emotional and motivational alignment, consideration of individual neurocognitive differences, and alignment with the module structure. The conclusions of the article have theoretical and practical significance for specialists involved in designing the educational process in higher education institutions, academic staff, and young researchers.

Key words: credit-module system, independent learning, neuropedagogy, cognitive load, metacognition, self-regulation, didactic principles, higher education.

Аннотация: В данной статье рассматриваются педагогико-дидактические принципы организации самостоятельного обучения студентов в условиях кредитно-модульной системы образования с точки зрения нейропедагогического подхода. Актуальность исследования заключается в том, что кредитно-модульная система требует от студентов высокой степени самостоятельности, однако на практике эта самостоятельность зачастую обеспечивается лишь с организационно-нормативной точки зрения – посредством кредитных часов, баллов GPA и видов контроля, при этом когнитивные ресурсы студентов, возможности внимания и памяти, а также их мотивационное состояние не учитываются. Цель статьи заключается в разработке научно обоснованной системы принципов организации самостоятельного обучения студентов в кредитно-модульной системе на основе синтеза теорий саморегулируемого обучения, когнитивной нагрузки и метакогниции, а также достижений современной нейронауки об образовании (educational neuroscience). Методология исследования основана на концептуальном анализе и теоретическом синтезе; в статье не представлены данные реального экспериментального исследования или статистические результаты, поэтому предлагаемые принципы представлены в качестве научно обоснованных гипотез, требующих практической проверки. В результате исследования предложена модель, состоящая из шести принципов: поэтапной самостоятельности, сбалансированности когнитивной нагрузки, метакогнитивного мониторинга, эмоционально-мотивационного соответствия, учета индивидуальных нейрокогнитивных различий и согласования со структурой модуля. Выводы статьи имеют теоретическое и практическое значение для специалистов, занимающихся проектированием образовательного процесса в высших учебных заведениях, профессорско-преподавательского состава и молодых исследователей.

Ключевые слова: кредитно-модульная система, самостоятельное обучение, нейропедагогика, когнитивная нагрузка, метакогниция, саморегуляция, дидактические принципы, высшее образование.

KIRISH

So'nggi o'n yilliklarda dunyo oliy ta'lim tizimlarida kredit asosidagi o'quv rejalariga o'tish tendensiyasi kuchaymoqda. Yevropa Kredit Transfer va Akkumulyatsiya Tizimi (ECTS) namunasida qurilgan bunday tizimlar talabaga o'quv yukini moslashuvchan tarzda rejalashtirish, fanlarni tanlash va o'z ta'lim yo'lini mustaqil belgilash imkonini beradi. O'zbekiston Respublikasida ham 2020/2021-o'quv yilidan boshlab oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini bosqichma-bosqich kredit-modul tizimiga o'tkazish O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrda "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini tashkil etish bilan bog'liq tizimni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 824-son¹ qarori bilan tasdiqlangan Nizom asosida amalga oshirilmoqda^[1]. Ushbu Nizomga ko'ra, talaba o'quv jarayonining faol subyektiga aylanadi: u fanlar va o'qituvchilarni tanlash, o'z akademik yutug'ini GPA ko'rsatkichi orqali nazorat qilish va o'quv yukini mustaqil taqsimlash huquqiga ega bo'ladi^[1].

Biroq kredit-modul tizimining tashkiliy-me'yoriy jihatdan joriy etilishi talabaning mustaqil ta'lim faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshira olishini avtomatik ravishda ta'minlamaydi. Amaliyotda mustaqil ta'lim ko'pincha soatlar taqsimoti, topshiriqlar ro'yxati va masofaviy ta'lim tizimi (LMS) orqali nazorat qilinadigan formal komponent sifatida talqin etiladi. Bunday yondashuvda talabaning o'z ta'lim faoliyatini mustaqil tashkil etishi uchun zarur bo'lgan ichki - kognitiv, diqqat-e'tibor, xotira, o'z-o'zini nazorat qilish va motivatsion - resurslari e'tibordan chetda qoladi. Boshqacha aytganda, kredit-modul tizimi mustaqil ta'lim uchun tashkiliy shart-sharoit (structural conditions) yaratadi, biroq bu shart-sharoit talabada mustaqil ta'lim uchun zarur bo'lgan psixologik-pedagogik salohiyatni (capacity) o'z-o'zidan shakllantirmaydi. Aynan shu nomuvofiqlik ushbu tadqiqotning ilmiy muammosini tashkil etadi. Mustaqil ta'lim tushunchasining nazariy asoslari uzoq tarixga ega.

M. Noulz mustaqil ta'limni shaxsning boshqalar yordamida yoki yordamisiz o'z ta'lim ehtiyojlarini aniqlash, ta'lim maqsadlarini shakllantirish, zarur resurslarni topish, ta'lim strategiyalarini tanlab qo'llash va natijalarni baholash jarayoni sifatida ta'riflaydi^[2]. B. Zimmerman esa o'z-o'zini boshqarilgan ta'limni (self-regulated learning) talabaning o'z kognitiv va motivatsion jarayonlarini rejalashtirish, monitoring qilish va baholash orqali boshqarish qobiliyati sifatida izohlaydi^[3]. Ushbu ikki nazariya bir-biriga yaqin, ammo bir xil emas: mustaqil ta'lim ko'proq tashqi tashkiliy erkinlikka, o'z-o'zini boshqarilgan ta'lim esa ichki kognitiv-motivatsion jarayonlarga urg'u beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Kredit-modul tizimi talabaga tashkiliy erkinlik (mustaqil ta'lim uchun soat va imkoniyat) beradi, biroq bu erkinlikni samarali boshqarish uchun talabada o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari shakllangan bo'lishi zarur.

So'nggi yigirma yil ichida pedagogika fanida neyroilmiy bilimlarni ta'lim amaliyotiga tatbiq etishga qaratilgan yangi yo'nalish - neyropedagogika (yoki ta'lim neyroilmi, educational neuroscience) shakllanmoqda. O. L. Podlinyayev va K. A. Mornov neyropedagogikaning dolzarb muammolarini o'rganib, uni differensial psixofiziologiya, neyropsixologiya va kognitiv nevrologiya bilimlarini ta'lim jarayonini tashkil etishda qo'llash bilan bog'liq yo'nalish sifatida yoritganlar^[8].

1 <https://lex.uz/uz/docs/-5193564?ONDATE2=29.09.2025&action=compare>

S. N. Kostromina va D. S. Gnedyx neyroilmning professional ta'lim tizimidagi o'rni va imkoniyatlarini tadqiq etib, neyroilmiy bilimlarni ta'lim amaliyotiga tatbiq etishda mavjud o'quv jarayoni, dastur tuzilishi, baholash tizimi va o'qituvchi malakasi bilan uzviy integratsiya qilish zarurligiga e'tibor qaratganlar ^[9].

M. A. Sorochinskiy va F. I. Koryakin esa neyropedagogikani neyrotehnologiyalar metodlari asosida pedagogika fanini transformatsiya qilish yo'nalishi sifatida ko'rib chiqqanlar ^[10]. Mazkur tadqiqotlarda neyropedagogikaning tushunchaviy apparati va predmet doirasiga doir turli yondashuvlar mavjudligi ko'rsatiladi. Shu sababli ushbu maqolada neyropedagogik yondashuv miyaning tasvirlash usullari (neyrogorizontal o'lchovlar) orqali emas, balki psixologiya va kognitiv fanda ilmiy jihatdan asoslangan konstruktlar - kognitiv yuklama, meta-kognitsiya, diqqat va emotsional-motivatsion jarayonlar - orqali amaliy pedagogik tamoyillarga tarjima qilingan holda qo'llaniladi.

Shuningdek, M. Noulz mustaqil ta'limni shaxsning o'z ta'lim ehtiyojlarini aniqlashi, maqsadlarni belgilashi, zarur ta'lim resurslarini topishi, tegishli strategiyalarni tanlashi va erishilgan natijalarni baholashi bilan bog'liq jarayon sifatida izohlaydi ^[2].

B. Zimmermann tomonidan ishlab chiqilgan o'z-o'zini boshqarilgan ta'lim nazariyasida talabaning o'quv faoliyatini rejalashtirishi, jarayonni monitoring qilishi, o'z natijalarini baholashi va zarur hollarda qo'llanilayotgan strategiyalarni o'zgartirishi muhim o'rin egallaydi ^[3].

J. H. Flavell metakognitsiyani shaxsning o'z kognitiv jarayonlari haqidagi bilimi hamda ularni monitoring qilish va boshqarish qobiliyati bilan bog'laydi ^[4].

J. Sweller tomonidan asoslangan kognitiv yuklama nazariyasida esa inson ishchi xotirasining imkoniyatlari cheklanganligi va ta'lim topshiriqlarini ushbu imkoniyatlarni hisobga olgan holda tashkil etish zarurligi asoslanadi ^[5].

M. H. Immordino-Yang va A. Damasio ta'lim jarayonida emotsiya va kognitsiya o'zaro chambarchas bog'liqligini, diqqat, xotira va qaror qabul qilish kabi kognitiv jarayonlarda emotsional omillarning ahamiyatini yoritganlar ^[6]. Ushbu ilmiy qarashlar mustaqil ta'limni tashkil etishda talabaning nafaqat kognitiv imkoniyatlarini, balki emotsional va motivatsion holatini ham hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

Xalqaro tajribaga nazar tashlansa, Bolonya jarayoni doirasida shakllangan ECTS tizimi dastlab talabalar mobilligini va o'quv yutuqlarini o'zaro tan olishni ta'minlash maqsadida ishlab chiqilgan bo'lib, kredit hajmini talabaning mustaqil ishga sarflagan vaqti bilan bog'laydi. Biroq kredit tizimining o'zi talabaning mustaqil ishlash sifatini emas, balki undagi vaqt hajmini belgilashi sababli uni pedagogik-metodik qo'llab-quvvatlovchi vositalar bilan to'ldirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mavjud ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, mustaqil ta'lim, o'z-o'zini boshqarish, metakognitsiya, kognitiv yuklama va neyropedagogika yo'nalishlari bo'yicha muhim nazariy yondashuvlar ishlab chiqilgan. Mazkur tadqiqotning ulardan farqli jihati kredit-modul tizimida talabalar mustaqil ta'limini tashkil etishni neyropedagogik yondashuv, o'z-o'zini boshqarilgan ta'lim va kognitiv yuklama nazariyalarining o'zaro integratsiyasi asosida ko'rib chiqishdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot konseptual tahlil (conceptual analysis) va nazariy sintez (theoretical synthesis) metodologiyasiga asoslanadi. Ushbu metodologiya real tajriba-sinov o'tkazish yoki statistik ma'lumot to'plashni emas, balki mavjud ilmiy-nazariy manbalarni tizimli tahlil qilish va ularning kesishuv nuqtalarida yangi konseptual model qurishni nazarda tutadi.

Metodologiyaning tanlanishi tadqiqot maqsadi bilan bog'liq: kredit-modul tizimi, mustaqil ta'lim, kognitiv yuklama va neyropedagogika bo'yicha adabiyotlar alohida-alohida keng rivojlangan bo'lsa-da, ularning kredit-modul sharoitidagi kesishmasi hozircha tizimli nazariy tahlildan o'tkazilmagan.

Tadqiqotda foydalanilgan manbalar uch guruhga bo'linadi:

Birinchi guruhga O'zbekiston Respublikasining kredit-modul tizimini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjati kiradi ^[1] - bu hujjat tadqiqotning institutsional kontekstini belgilaydi.

Ikkinchi guruhga mustaqil ta'lim, o'z-o'zini boshqarish, metakognitsiya va kognitiv yuklamaga oid klassik va keng tan olingan xalqaro nazariy manbalar kiradi ^[2-6].

Uchinchi guruhga ta'lim neyroilmi va neyropedagogikaning umumiy metodologik asoslarini yorituvchi manbalar kiradi ^[7-10].

Tadqiqot bir qator metodologik cheklovlarga ega bo'lib, ularni ochiq tan olish zarur.

Birinchidan, maqolada taklif etilayotgan tamoyillar hali empirik tekshiruvdan o'tkazilmagan - ular tekshiriladigan ilmiy farazlar (testable propositions) sifatida taqdim etiladi, isbotlangan qonuniyatlar sifatida emas.

Ikkinchidan, maqolada miyaning tasvirlash usullari (EEG, fMRI va boshqalar) orqali olingan bevosita neyrofiziologik ma'lumotlar qo'llanilmagan; "neyropedagogik yondashuv" atamasi bu o'rinda kognitiv-psixologik konstruktarni (kognitiv yuklama, metakognitsiya, diqqat, emotsiya) ta'lim dizayniga tatbiq etish ma'nosida ishlatiladi, bevosita neyrogorizontal o'lchovlarga asoslangan da'vo sifatida emas.

Uchinchidan, tadqiqot O'zbekiston kontekstini illustrativ misol sifatida keltiradi, biroq mamlakatdagi kredit-modul tizimining amaldagi samaradorligi haqida asossiz umumlashtiruvchi xulosalar chiqarmaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yuqorida ko'rsatilgan nazariy manbalar tahlili asosida kredit-modul ta'lim tizimida talabalar mustaqil ta'limni tashkil etishning oltita o'zaro bog'liq pedagogik-didaktik tamoyili ishlab chiqildi. Ushbu tamoyillar alohida-alohida emas, balki yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqilishi lozim, chunki ularning har biri boshqasining samaradorligini belgilovchi shart vazifasini bajaradi.

Bosqichma-bosqich mustaqillik tamoyili

Ushbu tamoyilga ko'ra, talabani mustaqil ta'lim faoliyatidagi erkinlik darajasi darhol emas, balki bosqichma-bosqich oshirilishi lozim. M. Noulz ta'kidlaganidek, mustaqil ta'lim - bu shaxsning o'z ta'lim ehtiyojini aniqlash, maqsad qo'yish, resurslarni tanlash va natijani baholash bo'yicha ko'nikmalar majmui bo'lib ^[2], bu ko'nikmalar tug'ma emas, balki amaliyot davomida shakllanadi. B. Zimmerman modelida ham o'z-o'zini boshqarish uchta bosqichdan - oldindan o'ylash (forethought), bajarish (performance) va o'z-o'ziga aks ettirish (self-reflection) bosqichlaridan - iborat siklik jarayon sifatida tavsiflanadi ^[3]. Shu sababli, agar talabaga birinchi kursdanoq to'liq mustaqil loyihani hech qanday tashqi tuzilmasiz topshirilsa, bu ko'pincha yo'qotilgan vaqt, past sifat yoki motivatsiya pasayishi bilan yakunlanadi. Amaliy jihatdan bu tamoyil quyidagini anglatadi: dastlabki kredit-modullarda mustaqil topshiriqlar aniq yo'riqnoma, namunaviy reja va oraliq nazorat nuqtalari bilan birga beriladi; keyingi modullarda esa talabaga o'z rejasini tuzish, resurslarni mustaqil tanlash va o'z ishini o'zi baholash imkoniyati kengaytirib boriladi.

Kognitiv yuklamani muvozanatlash tamoyili

J. Sweller tomonidan asoslangan kognitiv yuklama nazariyasiga ko'ra, inson ishchi xotirasining hajmi cheklangan bo'lib, agar topshiriq tuzilmasi ushbu hajmdan ortiq ma'lumotni bir vaqtning o'zida saqlashni talab qilsa, o'quvchi yangi bilim sxemalarini shakllantira olmay qoladi ^[5]. Bu qonuniyat mustaqil ta'lim kontekstida alohida ahamiyat kasb etadi: ochiq va tuzilmasi zaif mustaqil topshiriq talabani e'tiborini vazifaning mazmuniga emas, balki "nima qilish kerakligini" aniqlashga sarflashga majbur qiladi, natijada foydali (germane) kognitiv yuklama o'rniga ortiqcha (extraneous) yuklama yuzaga keladi ^[6]. Shu sababli, kredit-modul tizimida mustaqil ta'lim topshiriqlari loyihalashtirilganda vazifaning maqsadi, bajarish bosqichlari va baholash mezonlari aniq va tushunarli tarzda ifodalanishi, lekin bu aniqlik talabani mustaqil fikrlash imkoniyatini cheklab qo'ymasligi zarur. Boshqacha aytganda, tamoyilning mohiyati - ortiqcha erkinlik emas, balki mazmunga yo'naltirilgan, ortiqcha tashkiliy-noaniqlik yukidan xoli mustaqillikni ta'minlashdan iborat.

Metakognitiv monitoring tamoyili

J. Flavell metakognitsiyani shaxsning o'z kognitiv jarayonlari haqidagi bilimi va ularni monitoring qilish, boshqarish qobiliyati sifatida ta'riflab, unda metakognitiv bilim, metakognitiv tajriba, maqsad va strategiya kabi to'rt komponentni ajratadi ^[4]. Mustaqil ta'lim samarali bo'lishi uchun talaba nafaqat vazifani bajarishi, balki o'z tushunish darajasini, ishlatgan strategiyalarining samaradorligini va vaqt boshqaruvin muntazam kuzatib borishi zarur. Kredit-modul tizimida bu tamoyil amaliy jihatdan har bir modul yakunida yoki oraliq bosqichlarda talabani o'z faoliyatini tahlil qilishga undovchi qisqa reflektiv topshiriqlar (masalan, "nimani tushundim, nimada qiynaldim, keyingi safar nimani boshqacha qilaman" kabi savollarga yozma javob) kiritilishini talab qiladi. Bunday amaliyot talabada o'z bilim va ko'nikma bo'shliqlarini o'z vaqtida payqash va tuzatish imkoniyatini yaratadi, bu esa sof nazorat-baholash tizimidan farqli o'laroq, talabani o'zini rivojlantiruvchi ichki mexanizmga aylanadi.

Emotsional-motivatsion muvofiqlik tamoyili

M. Immordino-Yang va A. Damasio o'z tadqiqotlarida emotsiya va kognitsiya bir-biridan ajralmas jarayonlar ekanligini, diqqat, xotira va qaror qabul qilish kabi kognitiv funksiyalar emotsional jarayonlar bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadilar ^[6]. Ushbu topilma mustaqil ta'lim kontekstida muhim amaliy ahamiyatga ega: agar talaba mustaqil topshiriqni faqat majburiy, mazmunsiz yoki o'ta xavotirli vaziyat sifatida idrok etsa, bu holat uning kognitiv resurslarini samarali ishlatishiga to'sqinlik qiladi. Shu sababli, kredit-modul tizimida mustaqil topshiriqlar loyihalashtirilganda ularning talaba uchun shaxsiy ma'noga ega bo'lishi, real muammolar yoki kasbiy qiziqishlar bilan bog'lanishi, shuningdek, ortiqcha baholash bosimidan xoli, xatoga yo'l qo'yish imkoniyati-

тини beruvchi muhitda amalga oshirilishi tavsiya etiladi. Bu tamoyil neyropedagogik adabiyotda ham qayd etilgan - nazorat va nazorat-baholash tizimini mo'tadillashtirish, o'quv muhitini o'quvchi uchun emotsional jihatdan xavfsiz qilish g'oyasi bilan uyg'un keladi^[9].

Individual neyrokognitiv farqlarni hisobga olish tamoyili

Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti (OECD) tomonidan chop etilgan yirik tahliliy hisobotda ta'kidlanishicha, miya rivojlanishi va kognitiv jarayonlarning kechishi individual xususiyatlarga bog'liq bo'lib, ta'lim siyosati va amaliyoti bu individual farqlarni hisobga olishi, biroq bir tomonlama soddalashtirilgan "neyromiologik" talqinlardan (masalan, o'quvchilarni faqat bitta "o'rganish uslubi"ga ajratish) ehtiyot bo'lishi zarur^[7]. Bu ogohlantirish rus tilidagi neyropedagogika bo'yicha adabiyotda ham qo'llab-quvvatlanadi: neyropedagogik texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etishda ularning ilmiy asoslanganligi va tanqidiy baholanishi shart qilib qo'yilishi lozimligi ta'kidlanadi^[10]. Kredit-modul tizimi kontekstida bu tamoyil talabalarning mustaqil ta'lim sur'ati, diqqatni jamlash muddati va afzal ko'rgan ishlash uslubi bo'yicha farq qilishini tan olishni, biroq bu farqlarni asossiz kategoriyalarga (masalan, "vizual" yoki "audial" o'quvchi kabi ilmiy tasdiqlanmagan tipologiyalarga) bo'lib tashlamaslikni anglatadi. Amaliy jihatdan bu - modul davomida bir nechta muqobil mustaqil ish formatlarini (yozma, og'zaki, loyihaviy) taklif etish va talabaga o'ziga qulay formatni tanlash imkoniyatini berish orqali amalga oshirilishi mumkin.

Modul strukturasi bilan uyg'unlashtirish tamoyili

Oxirgi tamoyil yuqoridagi besh tamoyilni kredit-modul tizimining amaldagi tashkiliy tuzilmasiga -kredit soatlari, GPA tizimi va oraliq nazorat davrlariga - bog'lashga qaratilgan. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrda "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini tashkil etish bilan bog'liq tizimni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 824-son2 qaroriga muvofiq tasdiqlangan Nizomda kredit-modul tizimi talabaning o'z ta'lim yukini mustaqil rejalashtirishi va bu jarayonning GPA ko'rsatkichi orqali muntazam nazorat qilinishini nazarda tutadi^[1]. Rus tilidagi kasbiy ta'lim tizimidagi neyroilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, neyroilmiy bilimlarni professional ta'lim amaliyotiga tatbiq etish alohida uslubiy vositalarni emas, balki mavjud o'quv jarayoni arxitekturasini - dastur tuzilishi, baholash tizimi, o'qituvchi malakasi - bilan uzviy integratsiyani talab qiladi^[9]. Shunga asosan, mustaqil ta'limni tashkil etishning yuqorida bayon etilgan tamoyillari alohida "qo'shimcha faoliyat" sifatida emas, balki har bir modulning ichki tuzilishiga - uning maqsadi, mustaqil ish hajmi, oraliq va yakuniy nazorat shakllariga - kiritilgan holda loyihalashtirilishi lozim. Bunday integratsiya, birinchidan, o'qituvchilar tomonidan modul dasturini ishlab chiqishda mustaqil ish qismini alohida pedagogik e'tibor bilan loyihalashtirish, ikkinchidan, oraliq nazorat nuqtalarini nafaqat bilim, balki metakognitiv refleksiya elementlarini ham baholaydigan tarzda tuzishni talab qiladi.

Tamoyillar tizimining yaxlitligi

Yuqorida bayon etilgan olti tamoyilni alohida-alohida qo'llash ularning har birining alohida samarasini pasaytiradi, chunki har bir tamoyil boshqasi uchun zaruriy shart vazifasini bajaradi. Masalan, modul strukturasi bilan uyg'unlashtirish tamoyili (3.6) bosqichma-bosqich mustaqillik tamoyilini (3.1) amalga oshirish uchun tashkiliy asos yaratadi: aynan modul dasturi darajasida mustaqillik darajasining oshib borishini rejalashtirish mumkin. O'z navbatida, individual neyrokognitiv farqlarni hisobga olish tamoyili (3.5) kognitiv yuklamani muvozanatlash tamoyilini (3.2) to'ldiradi, chunki bir xil topshiriq turli talabalar uchun turlicha kognitiv yuklama yaratishi mumkin. Shu tariqa, tamoyillar tizimi chiziqli ro'yxat emas, balki o'zaro ta'sirlashuvchi tarkibiy qismlardan iborat model sifatida talqin etilishi lozim: modul darajasidagi tashkiliy qaror (3.6, 3.1) talabaning kognitiv va emotsional holatiga (3.2, 3.4) bevosita ta'sir ko'rsatadi, bu esa uning metakognitiv monitoring faoliyati (3.3) sifatida namoyon bo'ladi, individual farqlar (3.5) esa ushbu barcha jarayonlarning kesishmasida moslashtiruvchi omil sifatida ishtirok etadi.

Yuqorida taklif etilgan olti tamoyil bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ular alohida qo'llanilganda emas, balki yaxlit tizim sifatida amalga oshirilganda samara berishi mumkin. Masalan, bosqichma-bosqich mustaqillik tamoyili (3.1) kognitiv yuklamani muvozanatlash tamoyili (3.2) bilan bevosita bog'liq: agar talabaga erkinlik bosqichma-bosqich berilmasa, bu holat aynan ortiqcha kognitiv yuklamaga olib keladi. Xuddi shunday, metakognitiv monitoring (3.3) emotsional-motivatsion muvofiqlik (3.4) bilan o'zaro ta'sirlashadi: o'z faoliyatini kuza-tish jarayoni, agar u faqat jazolovchi baholash vositasi sifatida idrok etilsa, talabada qo'rquv va qochish reaksiyasini kuchaytirishi mumkin, aksincha, xavfsiz va qo'llab-quvvatlovchi muhitda amalga oshirilsa, rivojlantiruvchi vositaga aylanadi.

Xalqaro tajriba bilan solishtirganda, OECD hisobotida ilgari surilgan asosiy g'oya - neyroilmiy bilimlarni ta'lim siyosatiga tatbiq etishda ehtiyotkorlik va tanqidiy yondashuv zarurligi^[7] - ushbu tadqiqotning metodologik pozitsiyasi bilan to'liq mos keladi. Maqolada taklif etilgan tamoyillar bevosita neyrofiziologik o'lchovlarga emas,

2 <https://lex.uz/uz/docs/-5193564?ONDATE2=29.09.2025&action=compare>

balki psixologiya va kognitiv fanda keng tan olingan, o'nlab yillik empirik tadqiqotlarga asoslangan konstrukt-larga (kognitiv yuklama, metakognitsiya, o'z-o'zini boshqarish) tayanadi. Bu, bir tomondan, tamoyillarning ilmiy ishonchliligini oshiradi, ikkinchi tomondan, ularni "neyro-" prefiksi bilan bog'liq ortiqcha va asossiz da'volardan himoya qiladi - bu xavf rus tilidagi zamonaviy adabiyotda ham alohida ta'kidlangan muammo hisoblanadi^[10].

O'zbekiston konteksti nuqtai nazaridan, kredit-modul tizimining 2020-yildan boshlab bosqichma-bosqich joriy etilishi^[1] ushbu tamoyillarni amaliyotga tatbiq etish uchun institutsional imkoniyat yaratadi, biroq bu imkoniyat avtomatik ravishda amalga oshmaydi. Amaliy tatbiq etishda bir qator qiyinchiliklar kutilishi mumkin:

birinchidan, professor-o'qituvchilarning mustaqil ta'limni psixologik-pedagogik jihatdan loyihalashtirish bo'yicha maxsus tayyorgarligi hozircha yetarli darajada emas;

ikkinchidan, modul dasturlarini qayta ishlash resurs va vaqt talab qiladigan jarayon;

uchinchidan, neyropedagogika kabi yosh yo'nalishning ommalashuvi bilan birga uning noilmiy, sodda-lashtirilgan shakllarda ("neyromiflar") tarqalish xavfi mavjud, bu esa amaliyotchilarni faqat tekshirilgan, nazariy asoslangan tamoyillarga tayanishga undaydi.

Amaliy tatbiq etish namunasi. Taklif etilgan tamoyillarning amaliy mazmunini ochish uchun shartli misolni ko'rib chiqamiz. Faraz qilaylik, biror bakalavriat yo'nalishida 5 kreditlik modul doirasida talabalarga yakuniy mustaqil loyiha topshirig'i berilishi kerak. An'anaviy yondashuvda bu ko'pincha "mavzu bo'yicha mustaqil loyiha tayyorlang va modul oxirida topshiring" tarzidagi umumiy topshiriq shaklida beriladi, bunda talabani kognitiv va motivatsion holati e'tiborga olinmaydi. Tamoyillar tizimini qo'llagan holda ushbu topshiriq quyidagicha loyihalashtirilishi mumkin: modulning birinchi haftasida talabaga loyiha mavzusini tanlash bo'yicha 3-4 ta muqobil yo'nalish taklif etiladi (individual farqlarni hisobga olish, 3.5) va loyihaning bosqichlari, baholash mezonlari aniq ko'rsatilgan qisqa yo'riqnoma beriladi (kognitiv yuklamani muvozanatlash, 3.2)

Modulning o'rtasida - barcha o'quv haftalarining taxminan yarmida - talaba o'z loyihasining dastlabki natijalarini qisqa yozma hisobot yoki taqdimot shaklida topshiradi, bunda o'qituvchi faqat yo'naltiruvchi fikr-mulo-haza beradi, ammo ballash o'tkazmaydi (bosqichma-bosqich mustaqillik va emotsional-motivatsion muvofiqlik, 3.1 va 3.4). Modul yakunida esa talaba nafaqat tayyor loyihani, balki o'z ishi jarayonida nimalarga erishgani, qanday qiyinchiliklarga duch kelgani va keyingi safar nimani boshqacha qilishini qisqacha tahlil qiluvchi reflektiv varaqni ham taqdim etadi (metakognitiv monitoring, 3.3). Ushbu barcha bosqichlar modul dasturining rasmiy tuzilishiga - soatlar taqsimoti va baholash sxemasiga - kiritilgan holda rejalashtiriladi (modul strukturasi bilan uyg'unlashtirish, 3.6).

Keltirilgan misol yagona to'g'ri yechim emas, balki tamoyillarning amaliyotga qanday tarjima qilinishi mumkinligini ko'rsatuvchi ilustrativ namuna sifatida taqdim etiladi. Tadqiqotning asosiy cheklovi shundaki, taklif etilgan tamoyillar hozircha faqat nazariy sintez natijasi bo'lib, ularning amaliy samaradorligi maxsus pedagogik eksperiment orqali tekshirilmagan.

Kelgusi tadqiqotlarda ushbu tamoyillar asosida ishlab chiqilgan modul dasturi bir yoki bir nechta oliy ta'lim muassasasida pilot tarzda joriy etilishi va talabalarining mustaqil ta'lim ko'rsatkichlari (masalan, o'z-o'zini baho-lash so'rovnomalari, akademik natijalar, GPA dinamikasi) orqali baholanishi maqsadga muvofiqdir. Bunday empirik tekshiruv nafaqat tamoyillarning amaliy qiymatini tasdiqlaydi, balki ularni kredit-modul tizimining O'zbekistondagi o'ziga xos shart-sharoitlariga moslashtirish

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu maqolada kredit-modul ta'lim tizimi sharoitida talabalar mustaqil ta'limini tashkil etishning peda-gogik-didaktik tamoyillari mustaqil ta'lim, o'z-o'zini boshqarish, kognitiv yuklama, metakognitsiya va ta'lim neyroilmi nazariyalari sintezi asosida ishlab chiqildi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, kredit-modul tizimining o'zi tala-baning mustaqil ta'lim faoliyati uchun zarur bo'lgan psixologik-pedagogik salohiyatni avtomatik ravishda shakl-lantirmaydi - bu salohiyat maxsus loyihalashtirilgan pedagogik-didaktik tamoyillar orqali izchil rivojlantirilishi lozim. Taklif etilgan olti tamoyil - bosqichma-bosqich mustaqillik, kognitiv yuklamani muvozanatlash, metakog-nitiv monitoring, emotsional-motivatsion muvofiqlik, individual neyrokognitiv farqlarni hisobga olish va modul strukturasi bilan uyg'unlashtirish - nazariy jihatdan asoslangan bo'lib, kredit-modul tizimining amaldagi tashkiliy imkoniyatlaridan foydalangan holda amalga oshirilishi mumkin.

Amaliy tavsiya sifatida oliy ta'lim muassasalarida modul dasturlarini ishlab chiqishda mustaqil ish qismini alohida pedagogik e'tibor bilan loyihalashtirish, oraliq nazoratga metakognitiv refleksiya elementlarini kiritish va professor-o'qituvchilar uchun mustaqil ta'limni psixologik-pedagogik jihatdan loyihalashtirish bo'yicha malaka oshirish dasturlarini tashkil etish tavsiya etiladi. Kelgusi tadqiqotlar taklif etilgan tamoyillarning empirik samara-dorligini pilot tarzda tekshirishga, shuningdek, ularni turli yo'nalish va bosqichdagi talabalar uchun moslashti-rishga qaratilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrda "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini tashkil etish bilan bog'liq tizimni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 824-son³ qarori. – Toshkent, 2020.
2. Knowles M. S. Self-Directed Learning: A Guide for Learners and Teachers. – New York: Association Press, 1975. – 135 p.
3. Zimmerman B. J. Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview // Theory Into Practice. – 2002. – Vol. 41, № 2. – P. 64–70.
4. Flavell J. H. Metacognition and Cognitive Monitoring: A New Area of Cognitive-Developmental Inquiry // American Psychologist. – 1979. – Vol. 34, № 10. – P. 906–911.
5. Sweller J. Cognitive Load During Problem Solving: Effects on Learning // Cognitive Science. – 1988. – Vol. 12, № 2. – P. 257–285.
6. Immordino-Yang M. H., Damasio A. We Feel, Therefore We Learn: The Relevance of Affective and Social Neuroscience to Education // Mind, Brain, and Education. – 2007. – Vol. 1, № 1. – P. 3–10.
7. OECD. Understanding the Brain: The Birth of a Learning Science. – Paris: OECD Publishing, 2007.
8. Подлинцев О. Л., Морнов К. А. Актуальные проблемы нейропедагогика // Вестник Кемеровского государственного университета. – 2015. – № 3–1. – С. 126–129.
9. Костромина С. Н., Гнедых Д. С. Нейронаука в системе профессионального образования // Профессиональное образование и рынок труда. – 2021. – № 4 (47). – С. 8–29.
10. Сорочинский М. А., Корякин Ф. И. Нейропедагогика как направление трансформации педагогической науки на основе методов нейротехнологий // Вестник Северо-Восточного федерального университета им. М. К. Аммосова. Серия: Педагогика. Психология. Философия. – 2022. – № 2 (26). – С. 33–39.

3 <https://lex.uz/uz/docs/-5193564?ONDATE2=29.09.2025&action=compare>

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №9(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.